

Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник
Інститут археології Національної академії наук України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ АРХЕОЛОГІЯ & ФОРТИФІКАЦІЯ УКРАЇНИ

*ХІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції
Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника,
приуроченої 100-літній річниці з дня народження відомої дослідниці,
археолога-трипільознавця Тамари Григорівни Мовши
(1922–2003)*

Кам'янець-Подільський
2023

УДК 902.2:623.1](477.43)(063)
ББК 63.4(4Укр33)+68.516.121
А 87

Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника
(протокол № 6 від 29.03.2023 р.)

Рецензенти:

- С. В. Терський,** доктор історичних наук, професор Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка», провідний науковий працівник Львівського історичного музею;
Т. М. Ткачук, кандидат історичних наук, завідувач відділу археології Національного заповідника «Давній Галич».

Редакційна колегія:

- О. О. Заремба,** директор Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника (головний редактор);
Є. Ю. Левінзон, молодший науковий співробітник Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника (відповідальний редактор);
С. Д. Смірнова, молодший науковий співробітник Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника (відповідальний секретар);
П. А. Болтанюк, завідувач сектору «Музей старожитностей» Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника;
В. А. Гуцал, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка;
О. Б. Комарніцький, доктор історичних наук, професор кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, голова Кам'янець-Подільського міського осередку Національної спілки краєзнавців України;
П. О. Нечитайло, кандидат історичних наук, керівник Кам'янець-Подільської архітектурно-археологічної експедиції ДП «НДЦ «ОАСУ» Інституту археології НАН України;
О. Л. Баженов, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка;
О. Д. Могилов, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту археології НАН України;
Б. С. Строцький, кандидат історичних наук, директор ДП «Подільська археологія» ДП «НДЦ «ОАСУ» Інституту археології НАН України;
А. Б. Задорожнюк, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка.

Археологія & Фортифікація України : зб. матеріалів XII Всеукраїнської наук.-практ. конференції / редкол.: О. О. Заремба (голова) та ін. Кам'янець-Подільський : ФОП Панькова А. С., 2023. 322 с.

ISBN 978-617-7773-45-9

Видання розраховане на науковців, працівників музейної сфери, викладачів суспільних дисциплін і студентів.

Усі опубліковані в збірнику матеріали подаються в авторській редакції. За достовірність наведених даних та посилань несе відповідальність автор публікації.

Позиція редакції необов'язково збігається з позицією авторів.

Адреса редакційної колегії:

Кам'янець-Подільський державний історичний музей-заповідник,
вул. Іоанно-Предтечинська, 2, м. Кам'янець-Подільський, 32301

ISBN 978-617-7773-45-9

УДК 94(477-89Под):[728.81.071.1-051+626.1/817](045)"155"

Ігор Западенко,
заступник директора ДІКЗ «Межибіж»

АРХІТЕКТОРИ МЕДЖИБІЗЬКОГО ЗАМКУ II ПОЛОВИНИ XVI ст. ЯН БОНК І ХРИСТОФОР БОЦЦАНО (БОДЗАН)

У статті на підставі архівних матеріалів введено у науковий обіг ім'я Яна Бонка (Jan Bąk), обивателя тернопільського і архітектора, який до 1569 р. здійснював розбудову Меджибізького замку за контрактом з Миколаєм Сенявським. Показано, що його ймовірним наступником на посаді архітектора в Меджибожі є Христофор Боццано (Christophus Bozzano incola Russiae), також відомий як Кишиштоф Бодзан. Водночас показано неспроможність інших версій щодо персоналії архітекторів (Претвич, Гваньїні), які широко розповсюджені у науковій і краєзнавчій літературі.

Ключові слова: Меджибіж, замок, XVI ст., архітектура, фортифікація, Ян Бонк, Христофор Боццано, Кишиштоф Бодзан.

Вступ. Проблемою, розв'язанню якої покликана сприяти ця стаття, є з'ясування кола фахівців, які брали участь у спорудженні Меджибізького замку як архітектори.

На запитання «хто є архітектором будівництва Меджибізького замку?» можна знайти багато опублікованих відповідей – здебільшого хибних. Адже неможливо ставити в заслугу одній людині авторство складного, подекуди суперечливого у поєднанні шкіль і стилів, комплексу фортифікацій та споруд різного призначення, еволюція якого налічує майже тисячу років. Тим не менше, питання про архітектурне авторство є правомірним для певних періодів, адже знання про персону головного будівничого тягне за собою й можливість зрозуміти певні підходи, традиції, наслідком втілення яких у камені є замок. А також – мотиви найму фахівців, напрямки трудової міграції до Меджибожа та багато інших аспектів історії.

Зрозуміло, що абсолютна більшість імен працівників, які створювали, вдосконалювали або перебудовували будь-який стародавній замок, залишається для нас втраченою. Тим більшої ваги набуває кожна знахідка, яка вказує на персону фахівця, якому доручили здійснення більш-менш масштабних будівельних праць. Адже шукати такі згадки необхідно систематично, однак знайти їх – справа випадку.

Простою очевидністю є, що з більш високою вірогідністю натрапити на конкретну інформацію про будівельні роботи у замку можна у періоди сприятливі його активної розбудови, яка з відомих причин (стан миру або війни, політичне життя і майновий стан господарів тощо) є не постійною, а епізодичною. Одним з таких сприятливих періодів для Меджибізького замку є друга половина XVI ст., коли після доволі часті зміни власників Меджибізьку волость приєднує до своїх володінь магнат, військовик та політик коронний гетьман Миколай Сенявський. Шанси на персоналізацію авторства архітектурних праць у цей час зростають ще й тому, що усі справи на той час добре документувалися, і чимало тогочасних документів збережено якщо не в оригіналах, то у списках, передруках, цитатах. Однак, їх ретельному читанню необхідно присвятити чимало часу та зусиль.

Стан останніх досліджень і публікацій. Побуває думка, що імена та доробки архітекторів, які у період пізнього ренесансу (у Речі Посполитій доволі розтягнутий та нечітко розмежований – див. Szablowski s. 75) працювали на тих або інших теренах Речі Посполитої, добре відомі з хрестоматійних праць та підручників. Це спонукає до іншого шляху, яким досі йшла частина авторів публікацій про Меджибіж: до шляху аналогій та припущень. Таким чином створюється ілюзія визначеності, архітектурне творіння вже не є безіменним – але помилки та суперечності руйнують логічні побудови авторів. Не кожному муровану споруду, хай навіть на замовлення магната, створював відомий провідний архітектор Павло Римлянин або інший. І, з іншого боку, далеко не всі імена польських наслідувачів та самобутніх інтерпретаторів творчості Серліо чи Скамоцці нам будуть коли-небудь відомі.

Прикладом необґрунтованого вживання імен відомих архітекторів до фортифікацій Поділля є, зокрема, сучасний міф про бастионний регулярний замок у Плоскирові (нині м. Хмельницький), який нібито споруджено під керівництвом Бернардо Морандо (Вуйцик 1994). Жодних документальних, археологічних, картографічних свідчень ні про діяльність Морандо у Плоскирові, ні про

існування тут такого замку ренесансної школи досі не опубліковано. Однак, згадку про нього вже не як припущення, а як про факт розвинуто та поширено у багатьох публікаціях (Єсюнін 2012; Войтович, Голубко 2020 та ін.).

Меджибізький замок також удостоївся припущень щодо персоналій архітекторів, які через численне рекурсивне цитування без звернення до першоджерел сприймаються вже як факт. Досить поширеним є твердження про участь у будівництві Меджибізького замку будівничого Йова Претвича (? – 1571). Наприклад, Н. Якименко (2003) пише: «...фортифікації, які збереглися до наших днів, споруджені переважно в XVII ст. з участю відомого архітектора Іова Претвича». Не так вже й важливо, що Йов Претвич помер за 30 років до вказаного століття (у 1571 р.) – головне, що годі відшукати першоджерело, в якому його назвали будівничим Меджибізького замку. Відсутність достовірного першоджерела цієї думки губиться у низці некритичних компіляцій, передруків у тревел-блогах та МАНівських рефератах. Про нібито будівництво Претвичем у середині XVI ст. палацу у Меджибізькому замку стверджує й «Большая российская энциклопедия» (2021).

Проте, у наукових, краєзнавчих і популярних публікаціях, в яких йдеться про особу Йова Претвича та його великий архітектурний доробок, згадки про Меджибіж відсутні повністю. Вочевидь, ті, хто називають його ім'я як будівничого Меджибізького замку, керувалися хибною логікою «Якщо Кам'янець-Подільський замок будував Претвич, то й Меджибізький теж він – а хто ж ще».

Іншим можливим будівничим Меджибізького замку, так само без фактичних підстав, названо італійця Амброджо Іваньїні. Б. Тихий пише: «... ставши власником замку в Меджибожі на Поділлі у 1540 році, Микола Синявський, напевно, також доручав його перебудову та зміцнення італійцю Амбродже Іваньїні – Межибізьський замок, перебудований у ренесансному стилі, нагадує собою Бережанський, так само, як і частина перебудованого Язловецького замку» (2016 с. 229). Псевдоаналогії призвели б до хибних висновків, якби навіть були знайдені свідчення про причетність Іваньїні до будівництва замків у Бережанах і Язлівці, але таких свідчень теж немає. Деяка подібність замків у Меджибожі і Бережанах, – досить умовна, оскільки принципових відмінностей більш ніж достатньо, – є наслідком того, що у період їхнього спорудження застосовувалися подібні фортифікаційні прийоми і будівельні практики. За цією ознакою можна знайти й інші умовно подібні замки у Речі Посполитій та Європі, але це у жодному разі не дозволяє робити висновок про спільного архітектора.

До цього часу єдину документально обґрунтовану згадку про будівничого Меджибізького замку навів В. Александрович, який з відсилкою до Теребовельських гродських книг (Теребовлянський гродський суд... 1533-1784b арк. 12) називає Христофора Боццано [також відомий як *Krzysztof Bodzan*, – прим авт.], «...який працював над спорудженням замку в Меджибожі» (Александрович с. 631). Через закриття доступу до архівів у воєнний час на момент підготовки цієї доповіді автору не вдалося детальніше ознайомитися з текстом згаданого документу, щоб більш конкретно з'ясувати договірні стосунки Христофора Боццано з власниками Меджибожа. Певний сумнів вселяє згадка у тексті Александровича про те, що Боццано перебував на службі у князя Костянтина Острозького – адже останній не мав жодного стосунку до Меджибізької волості і замку. Ця помилка, що Меджибізький замок будувався нібито для К. Острозького, з публікації Александровича вже розтиражована по багатьох публікаціях (хоча саме цього В. Александрович, якщо прочитати уважно, й не стверджував).

Але залишимо поки сумнівну тезу щодо стосунку К. Острозького до Меджибізького замку. Твердження про Христофора Боццано як про будівельника Меджибізького замку цитується як у науково-краєзнавчих публікаціях (див. напр. Візнюк 2016 с. 34), так і у шкільних підручниках (Гупан, Смагін та Пометун 2016 с. 74). Попри неповноту дослідження особи Боццано (заного також як Кшиштоф Бодзан) в якості одного, але не єдиного з архітекторів Меджибізького замку, слід поставитися уважно. Про це непрямим чином говорять подальші документальні згадки.

Метою цієї статті є введення до обігу документально обґрунтованих відомостей про персоналії архітекторів, які доклали праці до розбудови Меджибізького замку у другій пол. XVI ст.

Виклад основного матеріалу. Головний масив документів, які формують більш-менш детальну картину розбудови Меджибізького замку, написано у XVIII ст. Тоді розгалужена система бюрократичного менеджменту численних маєтків, яку створили князі Чарторийські, продукувала і зберігала багато інвентарів, рахунків, листів та ін., у тому числі за попередні часи Вони дозволяють скласти уявлення про функціонування магнатської власності та про осіб, які були до неї причетні. Важливою та об'ємною роботою є рукопис *Plac prawnych prac* Шимона Єжи Цереновича (1753–1755).

Серед українських авторів першим звернув належну увагу на це рукописне джерело М. Крикун, який посилався на нього у своїх працях ще у 1960-х рр., а пізніше присвятив цьому рукопису та

його авторові розлогу аналітичну статтю (Крикун 2011). У ній він визначає *Plac*... як «хроніку», яка стосується подільських володінь Сенявських і Чарторійських, зміст якої головним чином зводиться до висвітлення правових аспектів патронами Цереновича маєтками у Подільському і Брацлавському воєводствах (там само, с. 452). Основний зміст тритомного рукопису складається з виписок з Коронної та Литовської метрик, правових документів Бережанського та Меджибізького архівів, витягів з численних гродських книг за XVI–XVII ст., актів розмежування, люстрацій тощо.

Тритомний рукописний плід роботи Цереновича є джерелом нарративним, оскільки передає відомості опосередковано, через переказ автора, який працював з оригінальними документами. Особливістю стилю *Placu*... є те, що його автор серед розлогих документально-майнових викладок подекуди вмістив нотатки хронікального, генеалогічного та суспільного характеру, які не пов'язані з метою твору, але цікаві для історії описаного у ньому регіону. На цих нотатках М. Крикун у своїх статтях уваги не акцентував, оскільки мав на меті інші аспекти, але для дослідника, який займається локальною історією, саме ці нотатки становлять неабиякий інтерес.

Так, одна з таких нотаток *Placu*... містить пряму вказівку на предмет нашого зацікавлення: особу одного з архітекторів, що здійснювали розбудову Меджибізького замку у другій пол. XVI ст.:

«... Tanto molis erat Majoribus condere tē Włoc̄, ale niemnieysza była solicitude z kosztem erogowanym adornowania y fortec̄ą assekurowania oneyże, gdy stante vita jeszcze ow Wielki Mikołaj Jurisquaesitor Międzyboża zkontraktował był z Janem Bąkiem Obywatelem Tarnopolskim y Architektem względem dokończenia Murów wyprowadzenia Bastyonu etc: Kasztellu Międzybożskiego. Ze tedy pod Kontynuacyą tey Fabryki sam w Lublinie podczas Seymu, jako się wyżej rzekło, jako Filar Ojczyzny przez śmierć cecidit, przeto ow Architekt tegoż zaraz nieodwłocznie 1569 Roku, do Xiąg Grodzkich Trembowelskich Fena Sexta intra Octavas Festi Sacratissimi Corporis Domini per Oblatam podał kontrakt» (Cerenowicz, Sz. J. 1753-1755 karta 26).

За модою освічених людей XVIII ст. весь рукопис написано польщицкою з рясним додаванням латинських і латинізованих слів і виразів, які або є усталеними юридичними формулами, або ж мають свідчити про вченість автора. У перекладі ця нотатка звучить так (переклад наш, – авт.):

«...Було вжито величезних зусиль заради порятунку тієї волості, але не менша була турбота щодо коштів спрямованих на прикрашання фортеці і забезпечення її ж, коли ще за життя Великий Миколай законодавець Меджибожа уклав контракт з Яном Бонком, обивателем тернопільським і архітектором, щодо завершення мурів, зведення бастіону etc. замку Меджибізького. Що тоді під час цього будівництва Сам в Любліні під час Сейму, як вище сказано, як Стопн Вітчизни через смерть впав, через це сей архітектор невідкладно того ж 1569 року до Книг гродських Теробовельських у п'ятницю на восьмий день по святі Найсвятішого Тіла Господнього per Oblatam [“через занесення”, тобто впис до гродських книг – лат.] подав контракт».

Тобто, в одному фрагменті тексту маємо і ім'я та прізвище архітектора, якого найнято для розбудови такого, що вже існує, Меджибізького замку, і місце його походження, і певний перелік (неповний) доручених йому завдань, і більш-менш визначений період його діяльності.

На час підготовки цієї статті інших відомостей про архітектора Яна Бонка не знайдено. Тернопіль було засновано як місто у 1540 р. – тоді ж, коли коронний гетьман Миколай Сенявський («Великий Миколай», «законодавець Меджибожа» і «Стопн Вітчизни», як його величає Церенович) придбав Меджибізьку волость і все місто у повну свою власність. Самоврядування на праві магдебурзькому Тернопіль набув у 1548 р. Тому логічно вважати, що Ян Бонк не був від народження тернопільським мешканцем, а у зрілому віці прибув до міста, яке розбудовувалося, щоб працювати тут за фахом.

У якому конкретно році Миколай Сенявський уклав з ним контракт про роботу в Меджибожі – слід з'ясувати, можливо, в тих самих Теробовельських гродських книгах, з якими Церенович працював у 1713 р. (Крикун с. 457), і в яких вже у наш час В. Александрович знайшов згадку про архітектора Христофора Боццано (Александрович с. 631). Про те, що в Меджибожі у цей час відбуваються активні будівельні роботи, свідчать виписки з деяких документів, яких за період XVI ст. збережено і доступно набагато менше, ніж за XVIII. Бялковський (Białkowski 1920 s. 45) з посиланням на акти Кам'янецького Земського суду пише, що у 1566 р. Миколай Сенявський віддає у заставу село Григорівці з тією умовою, що селяни будуть звідти щороку доправляти певну кількість будівельного дерева на замок в Меджибожі, при тому на іншій сторінці (s. 66) Бялковський про цей же факт пише на новий замок в Меджибожі. Остання згадка нині дає підстави для гіпотези, що йдеться про будівництво у 2 км від Меджибожа у заплаві Південного Бугу навпроти села Раковець (нині не існує) нового регулярного замку, пізніше повністю зруйнованого, який у наш час називають «замчищем Ракочі». Дискусія щодо цієї гіпотези не входить до теми статті – у кожному

разі маємо свідчення, що в Меджибожі у період, коли його купив Миколай Сенявський, і до його смерті (а, можливо, й далі) відбуваються будівельно-фортифікаційні роботи, для яких потрібен архітектор.

Інша крайня дата контракту Яна Бонка пов'язана зі смертю Миколая Сенявського 2 лютого 1569 р. в Любліні, куди той приїхав для участі у польсько-литовському сеймі з утворення Речі Посполитої Обох Народів. Запис у праці Цереновича каже про подання Яном Бонком свого контракту на впис до Теребовельського гродського суду. Знову ж таки, необхідне уточнення цієї дії за документами гродських книг – але, ймовірно, йдеться про реєстрацію припинення контракту через смерть наймача. Відбувається цей впис після свята Тіла Господнього, тобто у червні 1569 р.

Саме тут слід звернути увагу на наведену вище документальну згадку В. Александровича про Христофора Боццано як будівничого Меджибізького замку (Александрович с. 631). Архівний документ, на який посилається В. Александрович, перебуває у фонді документів того ж Теребовельського гродського суду, у чистовій книзі вписів угод, декретів і донесень за 1570-1573 рр. (Теребовлянський гродський суд... 1533-1784а арк. 11) і датується 1570 роком. Ймовірно, йдеться про реєстрацію контракту Христофора Боццано, який укладено для подальшої роботи в Меджибожі. Так само, як і Ян Бонк, перед тим Христофор Боццано має стосунок до праці в Тернополі. Про його роботу близько 1565 р. у цьому місті з додатковим назвиськом *inkola Russiae* (мешканець Руси, – лат.) з посиланням на архівні акти пише В. Лозінський (Łoziński s. 30).

У сукупності це наводить на думку, що архітектори Ян Бонк і Христофор Боццано могли працювати в Меджибізькому замку послідовно один за одним. Однак, свідчення про працю Бонка є більш надійним, аніж згадка про працю Боццано.

Висновки. Питання «хто з архітекторів збудував Меджибізький замок» не має сенсу. Авторство розбудови замку неможливо співвіднести з будь-яким одним-єдиним архітектором або фортифікатором через тяглість еволюції пам'ятки впродовж п'яти століть, зміни суспільно-політичної ситуації, озброєнь, методів ведення війни, фортифікаційних практик та природної зміни поколінь власників Меджибожа і його будівничих. Можливо вести мову тільки про хронологічну зміну замовників та архітекторів.

Встановити особи архітекторів можливо не за гіпотетичними припущеннями, а лише за конкретними документальними згадками, в яких зазначаються імена чи псевдоніми, укладені контракти, бодай орієнтовні переліки робіт, господарські звіти або інші документи з архівних фондів.

Для періоду найінтенсивнішої розбудови Меджибізького замку, яка пов'язана з придбанням Меджибожа Миколаєм Сенявським у 1540 р., таких архітекторів є два. Після 1540 р. (точніше не встановлено) до 1569 р. таким архітектором є «тернопільський обиватель і архітект» **Ян Бонк** (*Jan Bąk*), контракт якого припиняється після смерті коронного гетьмана.

Його наступником ймовірно (!) є **Христофор Боццано** (*Krzysztof Bodzan*), діяльність якого теж у якийсь час пов'язана з Тернополем, і який міг працювати в Меджибожі з 1570 р. Поширені в публікаціях твердження, що він перебудовував Меджибізький замок для Костянтина Острозького, слід відкласти як безпідставні. В яких будівлях Меджибізького замку втілено працю кожного архітектора – лише належить встановити, оскільки доступ до відповідних архівів донедавна було закрито через воєнний стан.

ЛІТЕРАТУРА

- Александрович, В. 2001. Архітектура та містобудування. В: *Історія української культури: Том 2: (Українська культура XIII – першої половини XVII століть)*. Київ: Наукова думка.
- Батраков, А., Акмен, І. 2022. Використання фотограмметрії в дослідженні галереї південного фасаду замкового палацу Сенявських-Чарторийських в Меджибожі. In: *Current issues in research, conservation and restoration of historical fortifications: XI International Conference, June 15th-16th, 2022*. Lviv Polytechnic National University (не опубліковано).
- Візнюк, В. 2016. Іконо- і фотографічна галерея палацу Сенявських-Чарторийських у Меджибізькій фортеці. *Межибіж: науковий вісник*. №1'2016, с. 34-39. ISSN 2519-2612.
- Войтович, Л., Голубко, В. 2020. *Історія війн і військового мистецтва: Том 2*. London, Oosterhout: Glagoslav Publications.
- Вуйцик, В. 1994. Архівні джерела про перебування архітектора Бернардо Морандо у Львові. В: *Записки наукового товариства ім.Шевченка*, 227, Львів: НТШ, с. 367-371.

- Гупан, Н., Смагін, І. та Пометун, О. 2016. *Історія України: підручник 8 класу загальноосвітніх навчальних шкіл*. Київ: видавничий дім "Освіта".
- Єсюнін, С. 2012. Фортифікатор XVI ст. Бернардо Морандо на Поділлі. В: *Археологія та фортифікація середнього Подністрів'я*. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», с. 110-115.
- Крикун, М. 2011. Шимон Єжи Церенович і його книга *Plac prawnych prac* В: *Подільське воєводство у XV–XVIII ст.: Статті і матеріали*. Львів: НТШ.
- Матвійшин, Я. 2004. Живописні плани трьох українських замків-фортець з XVII ст. (Бара, Меджибожа, Чигирин) у Дипломатичному архіві Міністерства закордонних справ Франції. В: *Історичне картознавство України: зб. наукових праць*. Львів: Львівське відд. Ін-ту укр. археології та джерелознавства ім. М. Грушевського НАНУ, с. 195-200.
- Большая российская энциклопедия. Электронная версия, 2021. *Меджиббж*. [online] Режим доступу: https://bigenc.ru/domestic_history/text/5758304 [Дата звернення 10 жовтня 2022].
- Теребовлянський гродський суд, м. Теребовля Галицької землі, Руського воєводства, 1533-1784. *Чистова книга вписів угод, декретів і донесень 1570-1573*. Центральний державний історичний архів України. Ф. 17, оп. 1, 2, 3, 4.
- Теребовлянський гродський суд, м. Теребовля Галицької землі, Руського воєводства, 1533-1784. *Чистова книга вписів угод, декретів і донесень 1570-1573*. Центральний державний історичний архів України. Ф. 17, оп. 1, спр. 93, арк. 12.
- Тихий, Б. 2016. З нових досліджень етапів розбудови Бережанського замку та його мистецького оформлення. В: *"Межибіж": науковий вісник*. № 1'2016.
- Якименко, Н. 2003. Меджибізький замок на Хмельниччині В: *Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи*. Міжрегіональна Академія управління персоналом, с. 166-168.
- Białkowski, L., 1920. *Podole w XVI wieku. Rysy społeczne i gospodarcze*. Warszawa: Druk P. Piotrowskiego.
- Cerenowicz, Sz. J., 1753-1755. *Plac prawnych prac Międzyboż w Podolu, Granów w Ukrainie, dobra jo. xięstwa ichmciów Czartoryskich wojewodów, generałów ziem ruskich y podolskich małżonków dziedziczne przez Szymona Jerzego Cerenowicza [...] delinowany roku pańskiego 1753-1755. Tom 1*. ЛННБ НАНУ ім. В. Стефаника, Відділ рукописів, ф. 5, оп. 1, од. зб. 3268 I.
- Łoziński, W., 1898. *Sztuka Lwowska w XVI i XVII wieku : Architektura i rzeźba*. Lwów : Księgarnia H. Altenberga.
- Szablowski, J., 1952. *Z zagadnień polskiej architektury renesansowej. Ochrona zabytków*, 2, s. 75-94.

Ihor Zapadenko,
Deputy Director of the State Historical
and Architectural Reserve «Mezhybizh»

ARCHITECTS OF MEDZHYBIZH CASTLE OF THE SECOND HALF OF THE 16TH CENTURY JAN BONK AND CHRISTOPHER BOZZANO (BODZAN)

This article informs for the first time that in the second half of the 16th century, a citizen of the city of Ternopil, Jan Bąk ("Jan Bonk" in English transcription), was employed by Mikołaj Sieniawski as the architect of Medzhybizh Castle (now in Khmelnytskyi region, Ukraine). The notice of this fact was found by the author in the first volume of the manuscript "Plac prawnych prac" ("A place for legal searches" – from Polish). This manuscript was written by Szymon Jerzy Cerenowicz in 1753-1755 as a result of his research in the archives of the Polish-Lithuanian Commonwealth, at the request of Prince August Aleksander Czartoryski.

The "Plac prawnych prac" manuscript contains a lot of important information about events in the Podole Voivodeship in the 15th-18th centuries. One of the new facts is the following text (author's translation from Polish):

"The Legislator of Medzhybizh, Mikołaj Sieniawski the Great, when he was alive, signed a contract with Jan Bąk, a Ternopil citizen and architect. This contract obliged to finish the construction of walls, build a bastion, etc. in Medzhybizh Castle. While the construction of the castle continued, Mikołaj Sieniawski died in Lublin during the Sejm. Therefore, this architect urgently registered the contract in the City court of Terebovlya, in 1569 on the eighth day after the Solemnity of the Most Holy Body of the Lord".

From this text, we learn for the first time about the previously unknown name of the architect Jan Bąk and about some of his works in Medzhybizh Castle.

The author of the article notes that Christophus Bozzano "incola Russiae" also known as Krzysztof Bodzan was probably the next architect in Medzhybizh castle (according to V. Aleksandrovich). However, the widespread statements about Hiob (Job) Bretfus and Ambrogio Guanini as the architects of the Medzhybizh Castle are not proven and are false.

Keywords: Medzhybizh, castle, 16th century, architecture, fortifications, Jan Bąk, Christophus Bozzano, Krzysztof Bodzan

Рис. 1. Титульний аркуш першого тому рукопису Шимона Єжи Цереновича «Płac prawnych prac» (1753)

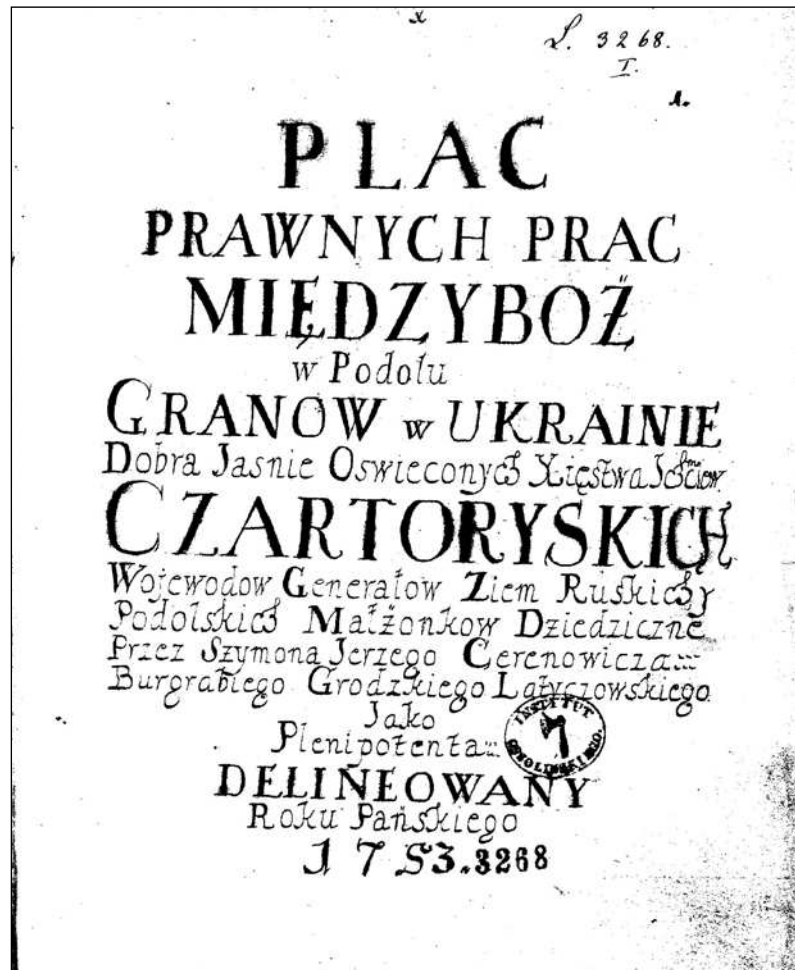

Рис. 2. Фрагмент тексту, в якому йдеться про роботу Яна Бонка, «обивателя тернопільського і архітекта» в Меджибізькому замку (Cerenowicz, Sz. J. 1753-1755 karta 26)

